

Barnundervisningen i gången tid

Det var klen beställt med barnundervisningen i gångna tider. Visserligen påbjöds i den av Karl XI utfärdade kyrkolagen av år 1686, att klockaren skulle med "all flit och trohet driva barnläran och undervisa barnen i att läsa i bok" men klockaren, som på den tiden "skulle allting bestyra" hade annat att göra, och följderna blev, att en gammal knekt eller annan läskunnig person började vandra omkring i gårdarna och inviga barnen i konsten att "stafva och lägga ihop". Så småningom samlades barn från flera hem omkring en sådan lärare, som då vandrade från gård till gård med sin barnaflock. På det sättet uppkommo de s.k. omgångsskolorna.

Sockenstämmoprotokollen vittna om att denna ambulerande skola icke alltid var välkommen, och klagomål från de åboar, som hade skyldighet att upplåta lokal, voro icke ovanliga. Även i Röstånga förekommo sådana klagomål. Som exempel kan nämnas, att det den 13 oktober 1816 hölls en sockenstämma "med anledning deraf att Åboen Måns Staffansson N:r 4 Röstånga vägrade upplåta sitt rum på en dag för Klockare-Scholans hållande". Kravet på särskilda skolhus gjorde sig därför alltmer gällande, och vid en visitation i Röstånga 1822 överlade biskop Weilhelm Faxe med församlingen om möjligheterna att uppföra en "ständig scholeanstalt" i socknen, varvid han råddet till att även inreda fattigstuga i det blivande skolhuset.

Dessbättre blev aldrig detta förslag realiserat. Röstånga var på den tiden fattig socken, och år gick efter år under ständiga försök att lösa skolfrågan utan alltför kännbara ekonomiska uppoffringar, men något resultat nåddes icke förrän i april 1839, då man på en sockenstämma beslöt "att på sex års tid hyra af Husmannen Strandberg i Röstånga Dess iboende Hus beläget nära intill Kyrkan". Hyran fastställdes till 20 Rd.Rgld., och undervisningen skulle taga sin början den 1 juni, från vilken tidpunkt Röstånga sålunda kan räkna sin första fasta skola.

Byamännen i Härsnäs och gästgivaren Johannes Jonasson i Ugglaröd voro emellertid icke nöjda utan förmenade, att skolvägen blev för lång för barnen från den delen av socknen och försökte få sockenstämmans tillåtelse att upprätta egen skola. I anledning av denna begäran hölls sockenstämma den 2 februari 1840, och efter ett livligt meningsutbyte beslöts, "att ingen förändring uti den närvarande och nyligen tillkomna Schole-Inrättningen finge ske". Svårigheterna för den nya skolan voro emellertid icke slut, vilket bl.a. framgår av protokollet vid en sockenstämma den 27 september samma år, då ordföranden, kyrkoherde M. Hellichius förklarade, "att det sätt, hvarpå Barn-Undervisningen under sistlidna året blifvit handhafda icke vore lämpeligt" samt betonade, "att en ordentlig Undervisningsanstalt borde grundläggas".

Billingevägens infart mot Röstånga. Uppe till vänster Nr:8 och mittemot, till höger om vägen, den äldsta skolan. Utanför bild uppe till höger ligger kyrkan. Illustration: Eric Lilius.

Skolan, 1890-tal med Olof Nilsson som lärare:

Församlingens åboar, som på den tiden voro ensambestämmande i socknen, voro fullt in-förstådda med de påtalade olägenheterna och hade vid enskilt sammanträde kommit överens om åtgärder för barnundervisningen främ-jande. Denna överenskommelse godkändes av sockenstämman, och därmed fick Röstånga sitt första reglemente för folkskolan. Det är en intressant urkund och återges i sin helhet:

”Läraren tillerkännes Sju (7) Tunor Spannemål, hälften Råg och hälften Korn, inberäknad den Tuna Korn innehavaren af Ställets Klockare-Lägenhet utfäst sig, att under sin tjänstetid årligen aflämna till understöd för Undervisnings-värket inom Socknen. Dessutom skall årligen vid Schole-Huset aflämnas 10½ Lass Bränn-torf och 6 Lass Bake-Ris, hvilken Eldebrand hvarje år bör vara på stället lefvererad senast Michaelis-Dag. Såväl Spannemål som Elde-brand skall utgå efter Hemantal. Såsom foder till en ko skall utgå Hö och Halm, hälften af hvardera slagen, hvilket äfven skall utgå efter sistnämnda grund. Ut i Penningar skall Schole-Läraren erhålla 3 Sk.Rgld, i veckan för hvarje Barn som njuter Undervisning, utan något afdrag för de Barn, som försumma flera eller färre dagar af Läsetiden. Sedan Barnet blifvit inskrifvit och börjat Scholegång är det förbun-digt utgifva denna betalning, ifvad det sedan uteblifver eller icke. Endast bevislig sjukdom får gälla till befrielse. Schole-Läraren bebor det en gång hyrda Huset tillhörigt Strand-berg och besörjer han Stugans Eldning och renhållning. Även äger han rättighet till rum så väl för sin ko, som foder och Eldebrand i samma Hus.

Vinter-Scholan börjar årligen den 1 October och slutar den 15 Decmber, hvarefter den åter börjar den 1 Februarii och slutar den 15 April. Sommar-Scholan börjar den 1 juni och slutar den 15 Augusti. Under Vinter-

Scholan börjar Läsningen kl 8 och fortgår till kl 12, börjar åter kl. 2 och fortgår så länge Dags-Ljuset räcker. Under Sommar-Scholan börjar Läsningen kl 7 och fortsätter till kl ½12, börjar åter kl. 2 och slutar kl. 6. Barnen böra på de bestämda Klockslag för Undervisningens bör-jan ovillkorligen inställa sig, att de må kunna följa dem, till hvilka de äro indelta i Läxor, att dessa icke må tillbakasättas genom de försu-meliges dröjsmål.

Inga andra Barn än de, som känna Bokstäfver-na och kunna nårgorlunda sammanlägga dem, emottagas i Scholan, föräldrarna böra tillse att Barnen alla Morgnar tvätta sina händer och kama sitt Hår och framför alt böra de hållas rena för Utslag och Ohyra, att ingen smitta inom Scholan må utbreda sig. Barn, som äro därmed behäftade, böra genast afskiljas från Scholan. Hvad angår sjelva Undervisningen och Indelningen i Läxor, skall Pastor därom särskilt öfverenskoma med Scholemästaren.”

Martin Simonsson

Folkskolans tillkomst

Den första fasta barnskolan i Sverige anses vara den som inrättades i Sigtuna 1617. Den första på landsbygden upprättades av riksamiralen Carl Carlsson Gyllenhielm 1629 på hans egendom Sundbyholm. 1737 bestämdes att barn borde lära sig läsa i bok innan de fyllde 10 år. 1762 påbjöds att skolmästare skulle anställas i alla socknar där klockaren inte själv kunde sköta uppgiften. Vid slutet av 1700-talet fanns endast 150 fasta skolor i Sverige.

Till 1840-41 års riksdag lades fram ett regerings-förslag i folkskolefrågan och den 18 juni 1842 fastställdes folkskolestadgan. Första 1850 var folkskolor allmänt inrättade. Folkskolan styrdes i början av sockenstämmorna, men efter 1862 års kommunalreform av kyrkorådet och först 1930 övertog kommunerna driften av skolorna. (Wikipedia)

Skolklass i Röstånga skola, lärare Edgard Håkansson. (Bygdeband)